

Нахчыванское отделение НАН Азербайджана
E-mail: azad_mammadli@yahoo.com

Azad Məmmədli

YER QRUPU PLANETLƏRİ HAQQINDA

Məqalə astronomiyanın aktual məsələlərindən birinə – Yer qrupu planetlərinin əsas xarakteristikalarının araşdırılmasına həsr olunmuşdur. Bu planetlərin kimyəvi tərkibinin və fiziki xassələrinin müəyyən edilməsi onların mənşəyi haqqında problemləri öyrənmək üçün həlledici rol oynayır. Yer haqqında fundamental elmlər – geofizika, geologiya, petrologiya və geokimya üçün, Ay çox böyük maraq doğurur. Ay Yerin geoloji tarixinin daha yaxşı başa düşülməsi imkanları nöqtəyi-nəzərindən xüsusi diqqət cəlb edir. Axı Yerdə olan daha qədim süxurlar hidrosferin, atmosferin və biosferin əmələ gəlməsi ilə dağıldığı halda, onlar yalnız Ay səthində qorunub saxlanılmışlar. Obrazlı desək, Ay – Yerin ilkin tarixinə bir pəncərədir. Bu səbəbdən də məqalədə xüsusi olaraq Ayın mənşəyi problemlərinin, onun fiziki xassələrinin və geoloji strukturunun öyrənilməsinə diqqət yönəldilmişdir. Belə məsələlərin həlli üçün yeni nəsil kosmik aparatlar – lunoxodlar və Ay torpağını götürmək və Yerə çatdırmaq üçün istifadə olunan aparat-robotlar əhəmiyyətli rol oynayırlar.

Yerin mənşəyinin və təkamülünün əsas problemlərinin öyrənilməsində, son model kimi, Venera və Mars xüsusi diqqəti cəlb edirlər. Bu planetlərin müqayisəli planetoloji xüsusiyyətləri, Yerin bundan sonrakı təkamülündə əlverişsiz qeyri-məqbul tendensiyaaların əmələgəlmə perspektivlərinin qiymətləndirilməsinə imkan yaradır. Bu amil planet tədqiqatlarının təbii əhəmiyyətinin əsasını təşkil edir ki, bu da bəşəriyyətin ətraf mühitə qayğılı münasibətinin dərk olunmasına və təhlükəli ssenarilərin inkişafının qarşısının alınmasına imkan verir.

Təqdim olunan işin əsas məqsədi Yer qrupu planetlərinin mənşəyi və təkamülü problemlərinin araşdırılması deyil, həm də ekoloji problemlərə, insanların Yerdə mövcud olan nadir həyatı qoruyub saxlamalarına diqqət yetirməkdir.

Açar sözlər: *planet geologiyası, Yer qrupu planetlərinin əsas xarakteristikaları, Yer-Ay sistemi, endogen və ekzogen faktorlar, Günəş sistemi.*

Azad Mammadli

ABOUT THE EARTH GROUP'S PLANETS

The work is devoted to one of the urgent tasks of astronomy: the study of the main characteristics of the terrestrial planets. Determination of the chemical composition and physical properties of these planets plays a key role in studying the problem of their origin. For the fundamental earth sciences – geophysics, geology, petrology and geochemistry – the Moon is of primary interest. The moon draws particular attention in terms of the possibility of a better understanding of the geological history of the earth. After all, the most ancient rocks on Earth were destroyed by the appearance of the hydrosphere, atmosphere, biosphere, while they survived only on the surface of the Moon. Figuratively speaking, the Moon is a window into the early history of the Earth. For this reason, this work pays special attention to the study of the problem of the origin of the Moon, its physical properties and geological structures. To solve

such problems, a key role is called upon to play a new generation spacecraft lunar rovers and automatic robotic vehicles for the collection and delivery of lunar soil to the Earth.

Venus and Mars deserve special attention as two limiting models of the Earth when studying the key problem of its origin and evolution. The data of the comparative planetology of these planets allows us to assess the prospects for the occurrence of unfavorable trends in further evolution. This is the applied value of planetary research, which makes it possible for humanity to realize respect for the environment and prevent the development of dangerous scenarios.

The main goal of this work is not only to study the problems of the origin and evolution of the terrestrial planets, but also to pay attention to environmental problems, humanity's awareness to protect the unique life on Earth.

Keywords: *planetary geology, the main characteristics of the terrestrial planets, the Earth-Moon system, endogenous and exogenous factors, the solar system.*

(Представлена доктором физико-математических наук Сафаром Гасановым)

Daxilolma tarixi: İlkin variant 19.03.2021

Son variant 21.04.2021